

Gipstekniker utbildningen

Specialarbete utarbetat av:

Magnus Persson - Lund
Anders Landin - Lund
Cecilia Erlandsson - Malmö
Malin Ekenstierna - Malmö

Innehållsförteckning

Gipsets uppkomst genom historien.

Gipsteknikernas historia.

Uppkomsten av utbildning till gipstekniker.

Enkät.

Gipsets uppkomst genom historien.

Den första i mobiliserande behandlingen av fraktur på extremitet vet man gjordes i forntida Egypten. De använde bark som tillsammans med linne lindades runt den skadade kroppsdelen.

Forntida hinduer började använda bambu för att behandla frakturer.

Hippocrates (460-370 f.Kr) beskrev behandling med hjälp av träsplintar plus att man behövde röra på extremiteten för att förhindra musklerna från att förtvina.

I forntida Grekland användes vax och kåda.

Celcius (25f.Kr-50 e kr) levde i Romarriket beskrev hur de använde splintar och bandage som gjordes styva med hjälp av stärkelse.

Arabiska läkare började använda kalk från snäckskal och ägg vilket gjorde att det stelnade.

På 1100-talet rekommenderade medicin skolan i Italienska Salerno bandage som gjordes hårda med hjälp av mjöl och ägg.

Medeltida europeiska "bonesetters" gick utbildning (oftast gick utbildningen i arv) för att få lov att arbeta med att reponera och gipsa. De använde äggvita, mjöl och fett från djur.

Under 1500-talet kom den franska kirurgen Ambroise Paré (1517-1590) på att en blandning av vax, trasor, kartong och pergament gjorde ett modellerbart förband som härdade på plats efter inte alltför lång tid. Det var början på det som skulle utvecklas till gipsbehandling av frakturer.

Gipsteknikernas historia.

Enligt gammal tradition i Sverige var det läkarna som gipsade. På grund av tidsbrist och viss ovana överlät man uppgiften på övrig personal. Då fanns ingen utbildning i gipsteknik så de flesta var självlärda.

1964 blev Stig "Stickan" Jansson i Eskilstuna den första med titeln gipstekniker i Sverige.

1967-68 jobbade Dr Olle Perry i Eskilstuna. Där och då inleddes tankar om en riktad utbildning för gipstekniker. Tyvärr flyttade han och det hela rann ut i sanden.

På Grönberg & Broch leverantörerna av Lohman gipset arbetade Gunnar Knutas och Gert Mårtensson. Utan dessa herrar hade troligtvis inte gipstekniker utbildningen i Jönköping kunnat startas upp.

På Medicinska riksstämman i Älvsjö 1978 träffades några gipstekniker och riktlinjer om en utbildning började ta form.

Tommy Hansson, Tommy Johansson, Rolf Olsson och Stig Jansson var mest drivande tillsammans med tidigare nämnda Gunnar Knutas och Gert Mårtensson.

Lars Hultsten och Peter Åfelt var också med på de inledande mötena.

Dr Anders Stenström ortoped från Lund var mest engagerad i gipsteknikerutbildningen. Året var 1980. Samma år togs kontakt med rektorn på Munksjöskolan i Jönköping Tore Andersson. Utbildningen tog form och rektorn presenterade kursplanen för socialstyrelsen och skolöverstyrelsen, kursplanen godkändes.

Hösten 1983 startade den första av fem gipsteknikerutbildningar. De två första kurserna var för personer med lång praktisk erfarenhet. Kursen var 8 veckor, mest teori varvat med praktiska övningar.

De tre efterföljande kurserna var 20 veckor långa, 8 veckor i skolan med teori och praktiska övningar. Dessa efterföljdes av praktik i tio veckor runt om i landet. Avslutningsvis blev det ytterligare två veckor i skolan.

Hösten 1986 blev sista året för utbildningen i den formen.

Hösten 1983 bildades Svensk Ortopedisk Gipstekniker Förening.

En interimstyrelse valdes med Tommy Johansson som ordförande, Tommy Hansson sekreterare, Rolf Olsson kassör och Stig Jansson revisor. Deras primära uppgift var att rekrytera valbara medlemmar och ordna årsmöte vid Riksstämman 1984. Mötet ägde rum den 30 november samma år. Beslut om stadgar togs och Robert Brewster valdes som ordförande.

Föreningen är en intresseförening.

Traditionenligt hölls årsmötet på Riksstämman i december varje år.

Numera hålls årsmötet alltid på ett höstmöte, på olika sjukhus över hela landet.

Uppkomsten av utbildning till gipstekniker

Gipstekniker 22,5 Hp ges av Institutionen för Hälsovetenskaper vid Lunds universitet och syftar till att kompetensutveckla kursdeltagare i en gips-teknisk utbildning med fördjupade teoretiska kunskaper inom bland annat anatomi, biomekanik och ortopedi med betoning på frakturlära.

Sveriges första utbildning för gipstekniker pågick mellan 1983-1987 på

Munksjöskolan i Jönköping. Det var en 18 veckor lång gymnasial vidareutbildning.

Behörighetskraven var 2-årig vårdlinje. Anledningen till att utbildningen uppstod var att det efterfrågades en fördjupningskunskap i gipsteknik av bl.a. Per Flink och andra som arbetade på ortopedmottagningar runt om i Sverige.

Per Flink hade då, 1983 varit verksam "gipsare" i ca 6 år på ortopedmottagningen i Malmö.

Utbildningen omfattade 6 veckor teori och 11 veckor praktik. Pers uppfattning var att man lärde sig mycket mer av varandra i det praktiska hantverket än av lärare, då eleverna kom från olika delar av Sverige. I teoridelen ingick ämnen som anatomi & fysiologi, ortopedi, röntgendiagnostik, patologi, biomekanik & ergonomi samt bandagering och gipsteknik som var det största ämnet räknat i antal timmar.

Praktikdelen var förlagd till ortopedmottagning och/eller akutmottagning.

Mellan åren 1986-2007 fanns ingen fördjupningsutbildning i gipsteknik i Sverige. Per Flink har uppfattningen att den största utvecklingen inom gips skedde under 90-talet då många nya material som syntet och plast kom, då utvecklades möjligheterna hur man kunde använda gips.

Runt 2005 började Per Flink planera att starta upp en utbildning i ämnet. Han hade bl.a. varit i Holland och studerat deras utbildning, då de var (och är) en ledande nation i gipsteknik, de har bl.a. annat en treårig högskoleutbildning i ämnet. Per tog vid den tiden även kontakt med Lunds universitets rektor och presenterade sina planer. De var intresserade och därefter lades planerna upp för en kvalitetssäkrad uppdragsutbildning på högskolenivå.

2007 startade den första uppdragsutbildningen i gipsteknik i Lunds universitets regi. Det är den enda utbildningen i ämnet, av detta slaget i Norden. Utbildningen har genomförts kontinuerligt sen dess med ett litet uppehåll under pandemin. (Vt 2020)

ca 32 elever per antagning. Är en av två av Lunds universitets mest populära uppdragsutbildningar och har fler sökande än platser!

Per Flink är rektor och ansvarig för utbildningen. De andra lärarna som är med på de praktiska momenten i utbildningen är "handplockade" av Per, och samtliga har lång klinisk erfarenhet. De flesta av dem är under utbildningen tjänstlediga från sina ordinarie tjänster och då anställda av LU.

Lärarna Magnus Andersson och Anders Johansson uppger båda två att deras ordinarie arbetsgivare har en positiv inställning till deras tjänstledigheter från ordinarie tjänster för att vara lärare på utbildningen. Magnus gick utbildningen till gipstekniker 2010 och Anders gick 2012. En förändring de sett genom åren är att eleverna tenderar att ha kortare erfarenhet av att gipsa.

Vid intervju med Per Flink betonar han att det är/var tack vare det goda samarbetet med Lunds universitet som att utbildningen kunde startas, fortgå samt "kvalitetssäkras" så den håller ett akademiskt mått på 22,5 högskolepoäng. Enligt LU har 247 deltagare examinerats t.om 2020.

Vi har ställt några frågor till enhetschefer på akutmottagningarna i Malmö och Lund för att höra deras inställning och motivering till att skicka medarbetare på denna utbildning. Detta beroende på att den är en av få vidareutbildningar för undersköterskor, och i princip den enda med högskolestatus. Båda mottagningarna har skickat medarbetare kontinuerligt sedan starten 2007.

1. Vad är ert syfte att skicka medarbetare på denna utbildning?

- Syftet med att skicka medarbetare på gipsteknikerutbildningen är för att höja kompetensen bland medarbetarna och öka patientsäkerhetsarbetet. Syftet är även att kunna bemanna 24/7 med denna kompetens.

2. Hur arbetar ni för att på bästa sätt ta tillvara gipsteknikernas kompetens?

- Gipsteknikerna får i vår verksamhet ett uppdrag för verksamhetsutveckling, utbildning och ansvarsområde.

3. Hur många gipstekniker anser ni er behöva inom verksamheten?

- Vi anser behovet vara 12 st. (Akutmottagningen Malmö)

4. Hur motiverar ni kostnaden för utbildningen samt personalbortfallet under utbildningen kontra mervärdet efter utbildningen?

- Kostnaden för utbildningen genom kompetenshöjning och ökad patientsäkerhet. Motiveras även av karriärmöjlighet för våra undersköterskor med gipskompetens.

5. Har ni några tankar om hur ni bättre ska tillvara på gipsteknikernas kompetens?

- Genom att tilldela uppdrag och bjuda in juniora kollegor till ansvarsområden inom området.

6. Vad gör ni för att behålla de medarbetare ni skickat på gipsteknikerutbildning?

- Genom större delaktighet i verksamhetsutveckling inom ortopedi. Kompetensen är även lönegrundande.

7. Har ni några andra tankar kring detta ämne?

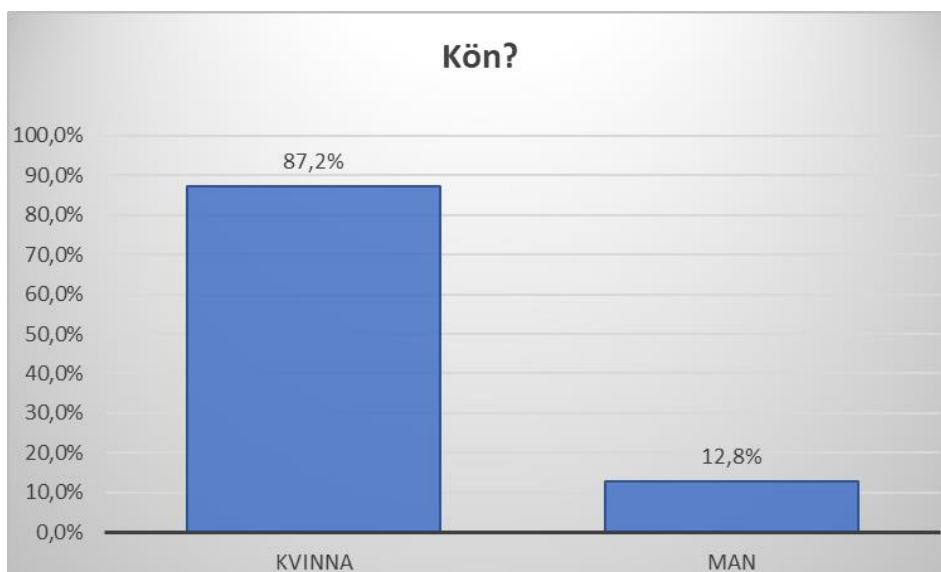
- Ett större ansvar i att introducera och handleda nya kollegor inom det ortopediska flödet.

Enkät.

När man skall börja en utbildning. Har man en del förväntningar, om hur det skall vara. Vad man skall lära sig, får man lägga ner mycket, arbete, och andra saker. Det finns säkert många som har haft samma funderingar, men som är färdiga nu och som tagit sin examen och blivit gipstekniker. Vi fick då idén, att skicka ut en enkät, till dessa som gått utbildningen innan och fråga, vad dessa tyckte och hur de upplevde utbildningen. Om det var som de tänkt sig, om det var något de vill ha mer av, eller mindre av. Fick dom lära sig, det som de ville? Blev dom bättre på att gipsa, känner dom sig säkrare nu än innan? Var det fler kvinnor än män som utbildade sig? Var det för mycket teori, för mycket praktisk? Fick dom det stödet från sin arbetsgivare, som de behövde? Var bor dom, vilken ålder? Jobbar dom kvar som gipstekniker? Tog arbetsgivaren vara på deras kunskap? Utbildar dom sina kollegor? Fick dom lönemässig utdelning på sin nya kunskap? Vi skickade ut en enkät, dels till våra gipstekniker på våra arbetsplatser, samt en länk på sogf's Facebook sida. Vi fick 78 svar från i stort sett hela Sverige. Dessa svar har vi sammanställt i diagram nedan, med lite förklaring innan, även lite resonemang över hur svaret blivit. Här har vi fokuserat på personerna bakom svaren. Om det är flest kvinnor, eller flest män vilken ålder de är. Om de fortfarande arbetar kvar som gipstekniker.

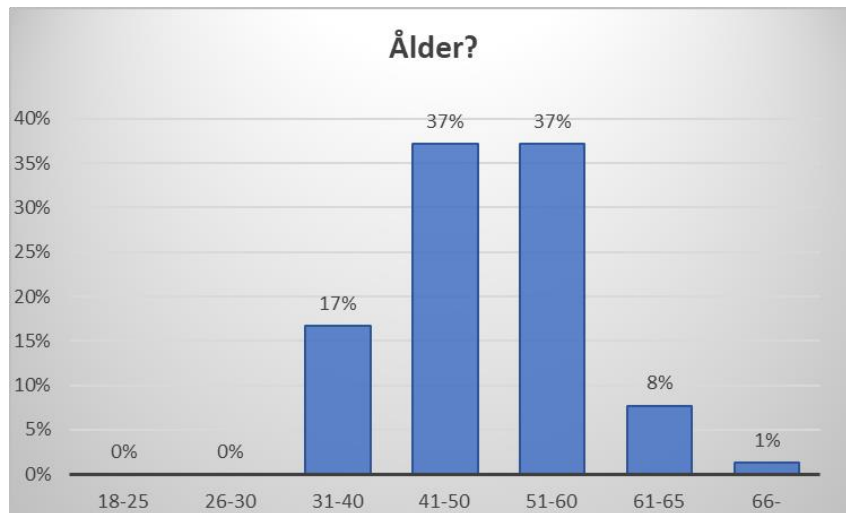
Kön?

Vi var intresserad av att veta vilket kön dessa hade? Av totalt 78, var 68 ST (87,7%) kvinnor och 10 ST (12,8%) män. Så en övervägande andel kvinnor.

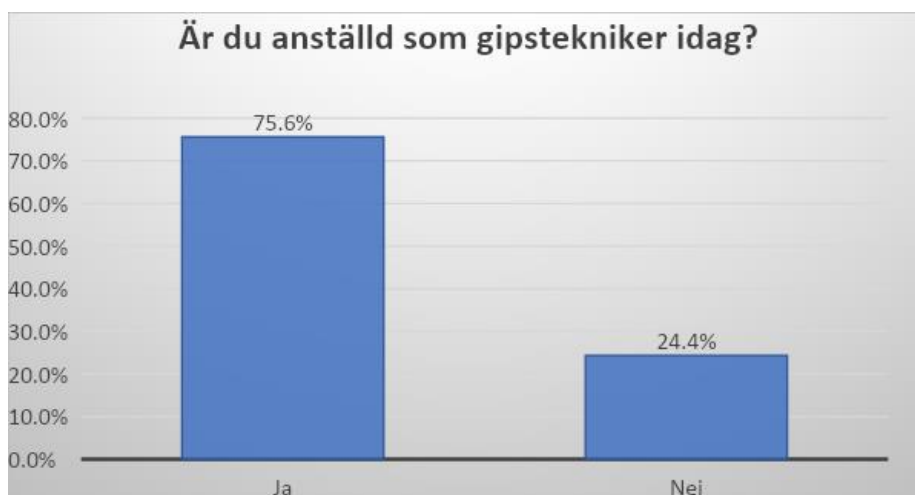
Ålder?

Vi var intresserade av vilken ålder dessa hade. Från 18–66+ år. Med ett intervall på 10 år. Av totalt 78 ST fanns ingen mellan 18–30 år (0%). Mellan 31–40 år fanns 13st (16,7%). 41–50 år fanns 29st (37,2%). 51–60 år fanns 29st (37,2%). 61–65 år fanns 6st (7,7%). Och slutningen 66+ fanns 1st (1,3%). Så en övervägande del med åldersspann mellan 41–60 år 58st (74,4%).

Är du anställd som gipstekniker, idag?

Av de som svarat på enkäten. Så undrade vi, om de fortfarande jobbade som gipstekniker. Av dessa svarade 59st (75,6%) JA. Och 19st (24,4%) NEJ. Återigen en övervägande del som fortfarande jobbar kvar som gipstekniker.

Här har vi fokuserat på hur deras upplevelser varit under utbildningen. Vad de tyckt om upplägget, om det varit bra balans mellan de olika utbildningsmomenten. Men även om de tycker att de utvecklats kunskapsmässigt, under tiden de gått utbildningen. Även en liten del om, vilket stöd de fått från sin arbetsgivare.

Tycker du att du utvecklade dina gipskunskaper under utbildningen?

Här ville vi veta, om de tyckte att de utvecklats sin gipskunskap under utbildningen. Och 77st (98,7%) svarade JA. Och endast 1st (1,3%) NEJ. Så en övervägande majoritet, tyckte att de utvecklade sin kunskap inom gipsning.

Tycker du att de gips som blev utlärd. Gav dig tillräcklig kunskap?

Här ville vi veta om de gips som man får undervisning i, gör att man känner sig säker i sin roll som gipstekniker. Och 72st (92,3%) tyckte det. Medan 6st (7,7%) tyckte inte detta.

Tycker du att den teoretiska delen. Gav dig tillräckliga kunskaper?

Här ville vi veta ,om även den teoretiska delen i utbildningen, gav den kunskap som krävs för att man skall känna sig säker i sin yrkesroll som gipstekniker. Här svarade 77st (98,7%) att de tyckte detta. Och 1st (1,3%) tyckte inte detta. Så en övervägande majoritet tyckte att de fått tillräcklig teoretisk undervisning.

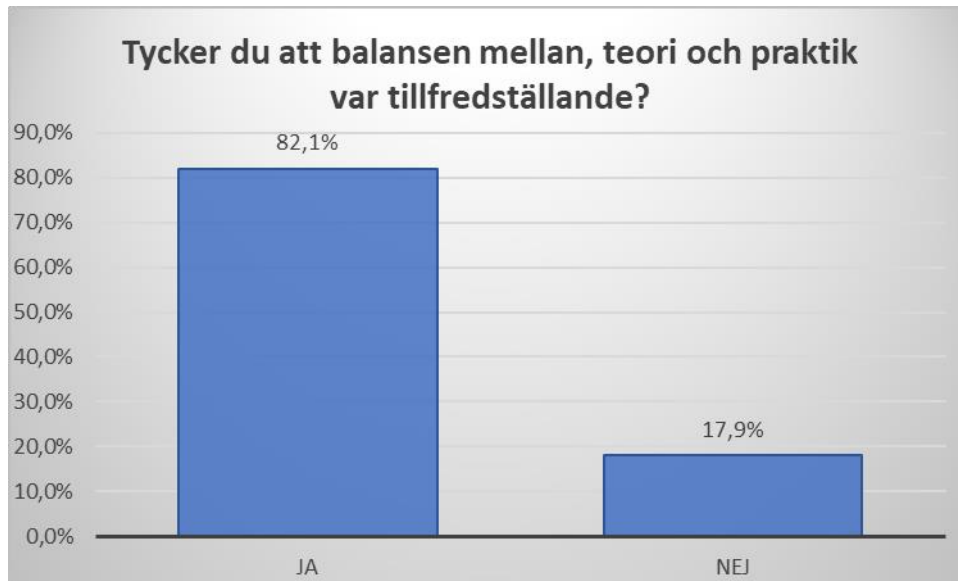
Tycker du att utbildningen gav dig de kunskaper du har behov av vid gipsning?

Här ville vi veta,om utbildningen gav tillräcklig kunskap, som de kände att de hade behov av, för att arbeta som gipstekniker. Här svarade 75st (96,2%) att de fått denna kunskap, och 3st (3,8%) att de inte fått denna. Så en övervägande majoritet tyckte att de fått denna.

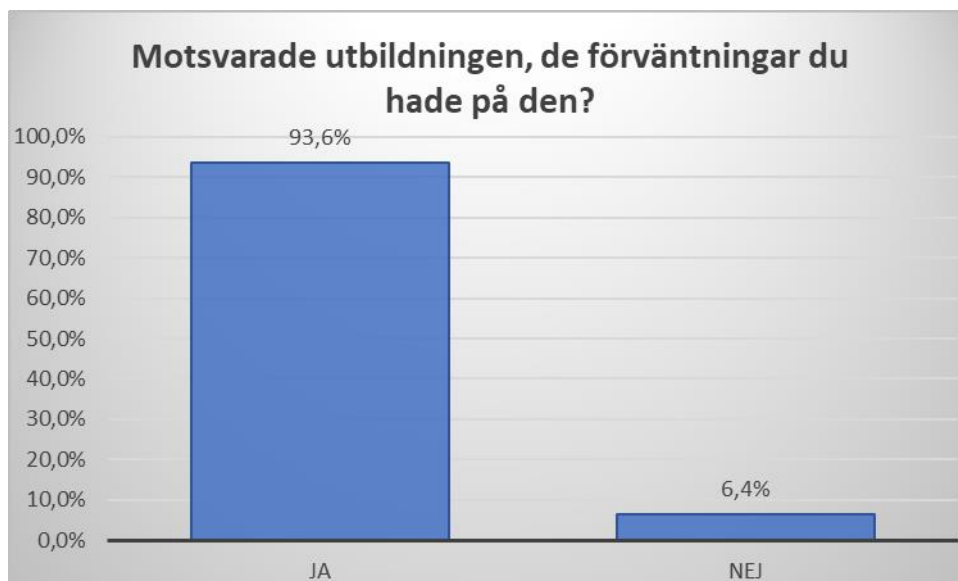
Tycker du att balansen mellan teori och praktik, var tillfredställande?

Här ville vi veta om, de tyckte att balansen mellan teoretiska och den praktiska delen var tillfredställande. Här svarade 64st (82,1%) att det var bra balans och 14st (17,9%) att det inte var bra balans. Vi frågade dock inte vad de ville ha mer eller mindre av. Men majoritet, var nöjda med balansen.

Motsvarade utbildningen, de förväntningar du hade på den?

Frågan var här, om utbildningen motsvarade de förväntningar de hade på den innan. Här svarade 73st (93,6%) att den motsvarade deras förväntningar och 5st (6,4%) att den inte gjorde detta. Så en övervägande majoritet svarade att utbildningen motsvarade deras förväntningar.

Fick du tillräckligt stöd av din arbetsgivare? (Inläsningstid, praktisk övning, resor.)

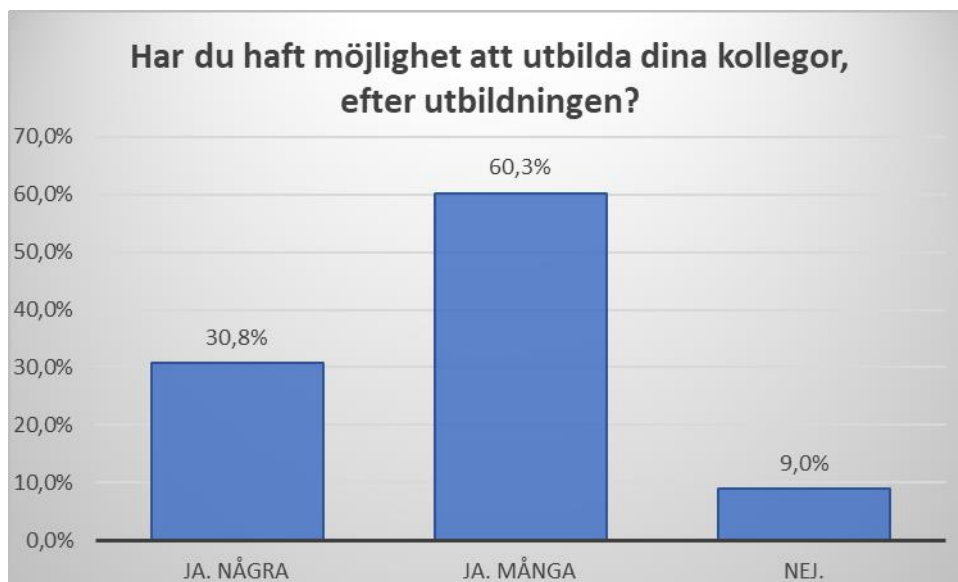
När man går en utbildning, så tar det mycket energi. Om man samtidigt skall arbeta på sin arbetsplats, så kan detta vara en utmaning. Här vill vi veta om de som svarat, tycker att de fått tillräckligt stöd från sin arbetsgivare. Här fanns tre st svarsalternativ. 39st (50%) tyckte att de fått tillräckligt stöd, 22st (28,2%) upplevde att de fått stöd men skulle gärna velat ha mer, medan 17st (21,8%) tyckte att de inte fått tillräckligt stöd.

Här har vi fokuserat på. Vad utbildningen har resulterat i när de kommit tillbaka till sin arbetsplats. Om de har utbildat sina kollegor, om utbildningen har genererat mer betalt. Och om arbetsgivaren tagit vara på deras kunskap.

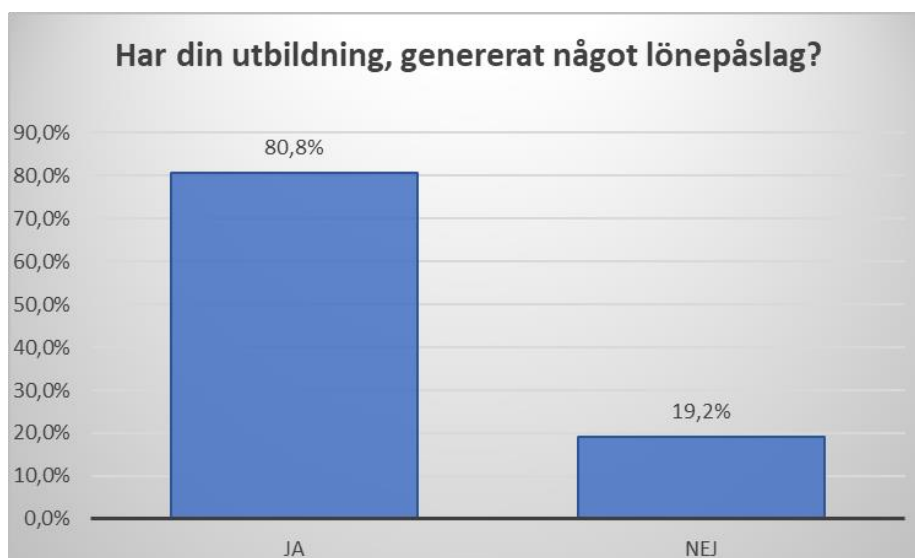
Har du haft möjlighet att utbilda dina kollegor, efter utbildningen?

När man går en utbildning, och kanske speciellt en utbildning, som arbetsgivaren betalar. Så finns det kanske en förväntning från arbetsgivaren. Att de som gått utbildningen skall utbilda sina kollegor. Här vill vi veta hur många, som gör detta. Här svarade 47st (60,3%) att de utbildat många, 24st (30,8%) att de utbildat några. 7st (9%) att de inte utbildat någon. Så en övervägande majoritet, svarade att de utbildat många eller några.

Har din utbildning genererat något lönepåslag?

När man går en utbildning, och skaffar sig mer kunskap. Vill man gärna ha betalt för den tid och energi som man lagt ner. Så vi undrade, om de fått detta i form av lönepåslag. Här svarade 63st (80,8%) att de fått detta påslagen medan 15st (19,2%) inte fått detta. Så en majoritet har fått lönepåslag, för den tid och energi de lagt ner

Tycker du att din arbetsplats tar vara på din kunskap?

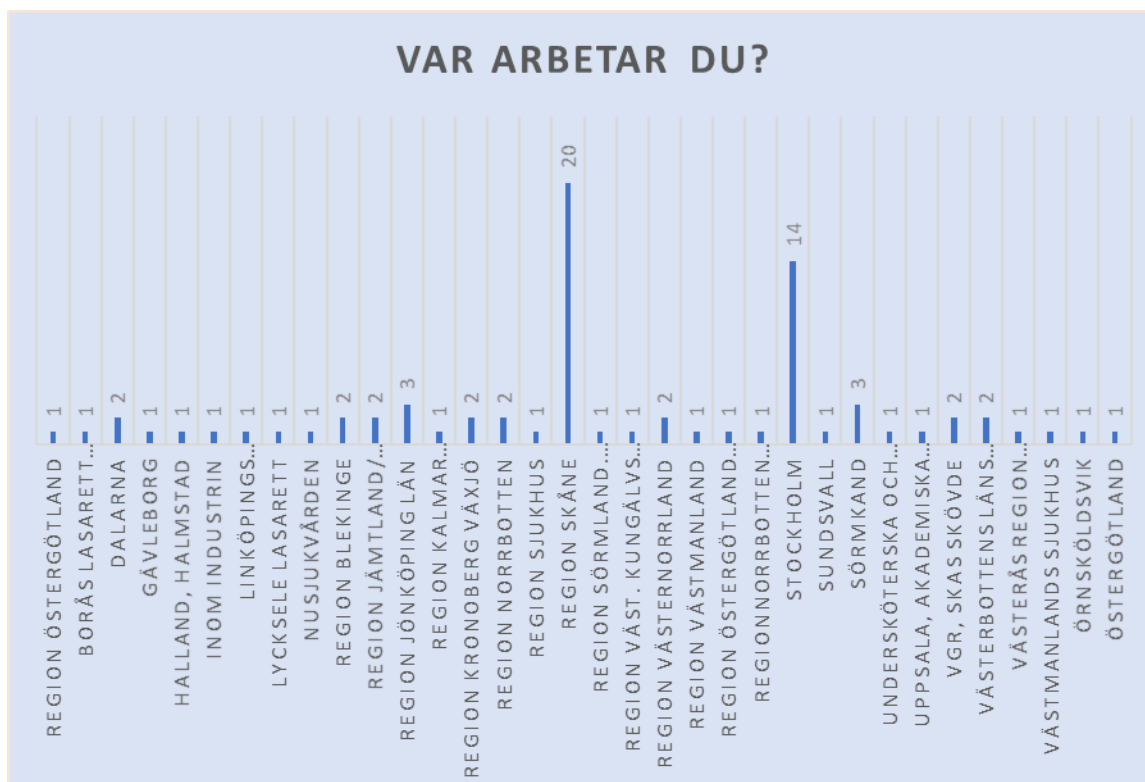
Här frågade vi, om de tyckte att deras arbetsgivare tog vara på den kunskap de fått genom utbildningen till gipstekniker. Här svarade 67st (85,9%) att deras arbetsgivare tog till vara denna kunskap, medan 11st (14,1%) inte gjorde detta. Så en majoritet tyckte att deras arbetsgivare tog vara på deras kunskap.

Denna del har vi mer fokuserat på mer, om personerna som svarat. Var de arbetar, när de tog examen, osv.

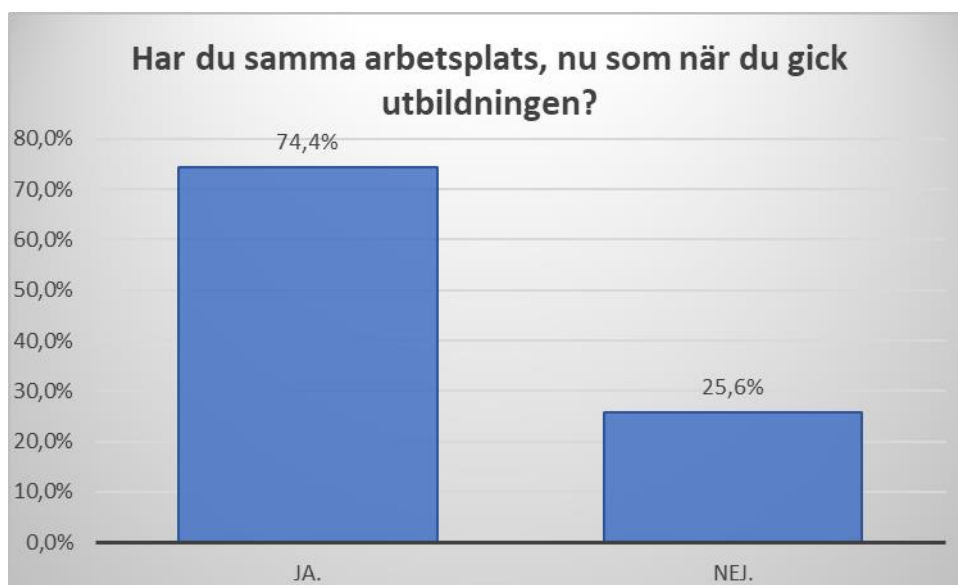
Var arbetar du?

Här ville vi veta. Var de som svarat arbetade. Utslaget visade, att de var sprida över en stor del av Sverige. Men att en stor del av dessa arbetade inom två regioner. Nämligen Region Skåne 20st. och Stockholm 14st. Med ungefär lika inom de andra regionerna. Med ca 1-3st inom varje. Utan att lägga för stor vikt vid detta. Så kan kanske detta bero på att utbildningen, är i Malmö. Och att Stockholm till sin storlek har fler sjukhus.

Har du samma arbetsplats, nu som när du gick utbildningen?

När vi ställde frågan om var de arbetade nu, så var vi även intresserade av, om de bytt arbetsplats sedan de gick utbildningen. Här svarade 58st (74,4%) att de var kvar på samma arbetsplats, medan 20st (25,6%) svarade att de bytt arbetsplats. Så en majoritet var kvar på samma ställe.

Vilket år, tog du examen?

Vi ville också veta när dessa tog examen. Och enligt svaren vi fick så tog flest av de som svarat examen 2018. 20st (26%). följt av 2016 17st (17%) och 2019 och 2020 med 12st (15%). Det intressanta med svaren på frågan. Var att under dessa år som de tagit examen, har många tagit den under olika månader och även datum. Vilket är lite konstigt. Detta kan kanske bero på att i frågan, kunde man ange även månad och dag. I diagrammet nedan har vi valt att bortse från detta och bara angett året. Då frågan var ställd så.

Vilka sorters gips använder ni på din arbetsplats?

Här begränsade vi det till ett fåtal gipsmateriel. Vilka vi tyckte var de vanligaste, som vi kände till vid tillfället för enkät utskicket. Då frågan var en flervalsfråga, så finns det fler svar, än svarande. Då många använder flera olika sorter. Den sort som flest gipsar med är kalkgips med 70st (89,7%) följt av syntet (plast) 63st (80,8%). Och syntet (glasfiber) 46st (59%). Övriga 8st (10,3%). Samt woodcast 5st (6,4%). Så utifrån svaren, så är kalk det som flest gipsar med.

Har du något favoritgips?

Här har vi fått, många olika svar. Många har svarat. Vilken sorts gips de har som favorit till exempel gipsstövel. Medan andra har svarat vilken gipsmateriel de gillar. Vi har valt att inte redovisa denna fråga. Då det inte går att utröna, utifrån svaren. Vilket som är mest populärt.

Källförteckning.

Enkät svar från gipstekniker och Facebooks SOGF-Svensk Ortopedisk Gipstekniker Förening.

Länk till enkät

<https://forms.gle/eRJxpXbKEE18Ueod8>

www.medicin.lu.se

Gipsets uppkomst genom historien.

Wikipedia.

Gipsteknikernas historia.

Eva Biberg

Intervju med Per Flink, Anders Johansson och Magnus Andersson.